

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Een spiegel uit Korea

Rukt de evangelische invloed op in de Gereformeerde Kerken? Prof. Yoo meent van wel. Laten wij luisteren naar de kritische vragen die hij ons stelt.

G. Kwakkel ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - G. Kwakkel	
Een spiegel uit Korea	747
<i>Meditatief</i> - A.M. de Hullu	
Vrij na de vakantie	751
<i>Wandelen met God</i> - K. v.d. Geest	
Bidden vol verwachting	752
<i>Achtergronden</i> - L.J. Joosse	
M/V in de kerk	754
<i>Kerk Wereldwijd</i> - H. van Leeuwen	
Gereformeerde ontwikkelings-samenwerking	757
<i>Boekbespreking</i> - J. Westert	
Tolerantie: 'Als ik nee zeg, zeg ik nochtans ook ja'	760
<i>Meegelezen</i> - T. Groenveld	
Eerst ff nadenken	762
<i>Uit de kerken, Persberichten</i>	

In de laatste week van mei ontving de Generale Synode van Zwolle-Zuid de afgevaardigden van buitenlandse zusterkerken. De gasten uit oost en west, noord en zuid brachten op donderdag 29 mei een bezoek aan de Theologische Universiteit in Kampen.

Onder hen bevond zich Prof. Dr. Hae Moo Yoo uit Zuid-Korea. Yoo heeft in de jaren tachtig van de vorige eeuw in Kampen gestudeerd. In 1990 promoveerde hij bij Prof. J. Kamphuis op een proefschrift over infra- en supralapsarisme in de Nederlandse gereformeerde theologie van de 19^e en 20^e eeuw. De keuze van dit onderwerp (over moeilijke vragen rond de uitverkiezing) laat zien dat Yoo grondig studie gemaakt heeft van de gereformeerde theologie in Nederland. Na zijn promotie keerde hij terug naar Zuid-Korea. Hij werkt nu als hoogleraar dogmatiek aan het seminarie van onze Koreaanse zusterkerken in de buurt van Seoul. Hij onderhoudt nog steeds intensieve banden met Nederland en komt hier vaak.

Tijdens het bezoek van de buitenlandse afgevaardigden aan de TU verzorgde Prof. Yoo een gastcollege. Het ging over de uitdaging waarvoor de evangelische beweging ons stelt en de erfenis van de gereformeerde traditie. In zijn college stelde Yoo een aantal indringende vragen aan onze kerken. Met zijn toestemming geef ik een samenvatting daarvan aan u door. Daarna reageer ik op zijn betoog.

Yoo's fascinatie

Yoo zei dat hij zelf als een 'evangelical' is geboren en opgegroeid. Pas tijdens zijn studie in Kampen leerde hij de gereformeerde, calvinistische theologie kennen. Wat hem opviel was de nauwe samenwerking van kerk en theologie. Dat kende hij in Korea niet. De theologische opleiding in Kampen genoot de hartelijke steun van de kerken. De theologiebeoefening zelf was op de kerk gericht. Geen theologie om de theologie.

Een dierbaar onderwerp van deze op de kerk gerichte theologie was het verbond. God komt zelf naar zijn volk toe, om het door Jezus Christus te verlossen van de zonde. Door middel van de prediking en de sacramenten eist Hij zijn volk voor Zich op.

Naast het verbond werd de kerk hooggeacht. Het grote belang dat men hechtte aan verbond en kerk had geleid tot de oprichting van een groot aantal gereformeerde organisaties. De Heilige Schrift en de gereformeerde belijdenissen gaven vorm aan een christelijk leven, dat een hechte eenheid was. Zoiets had Yoo nog niet eerder gezien. Het fascineerde hem. Hij besloot zich ervoor in te zetten iets dergelijks in zijn vaderland tot stand te brengen.

Zijn zorg

Inmiddels heeft Yoo achttien jaar in Zuid-Korea gewerkt. Zijn droom is niet in vervulling gegaan. De gereformeerde theologie en het calvinisme hebben niet echt wortel geschoten in Yoo's kerkgemeenschap, de Kosin-kerk in Zuid-Korea. Yoo moet nog steeds waarschuwen voor de tekortkomingen van het evangelicalisme.

Over het evangelicalisme zei Yoo dat het is ontstaan in Amerika, in reactie op vrijzinnigheid en schriftkritiek. De 'evangelicals' staan voor de inspiratie van de Bijbel. Tegelijk hebben zij weinig op met de gereformeerde theologie en de gereformeerde belijdenisgeschriften. Zij benadrukken meer het gevoel dan de leer. Het christelijke leven in de gemeente staat los van het dagelijkse leven in de maatschappij. De 'evangelicals' staan open voor allerlei invloeden van buitenaf. Zij accepteren het bestaan van allerlei verschillende stromingen (modaliteiten) in de kerk. Zij hechten weinig belang aan de kerk, haar katholiciteit en haar eenheid.

Yoo voelt zich in Nederland niet meer thuis

In Zuid-Korea vecht Yoo tegen de invloed van dit evangelicalisme. Hij probeert daar uit te dragen wat hij in de tachtiger jaren in Nederland heeft geleerd. Maar nu ziet hij tot zijn verbazing en verdriet, dat juist in onze kerken de

invloed van het evangelicalisme sterk toegenomen is. Hij leest dat de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) er niet omheen kunnen te erkennen dat er in hun midden modaliteiten ontstaan zijn. Onze kerken slagen er niet in zorgen rond het uit elkaar groeien weg te nemen. De gereformeerde organisaties die Korea zo hard nodig heeft, zijn in Nederland zelf veranderd van karakter.

Als gevolg van dit alles voelt Yoo zich in Nederland niet meer thuis. Hij is een vreemdeling in zijn eigen vaderland, Zuid-Korea. Hij voelt zich ook zo in Nederland, nu het evangelicalisme zich genesteld heeft in de Gereformeerde Kerken.

Zijn gelijk

Prof. Yoo houdt ons een spiegel voor. 'Doen jullie nu niet zelf wat jullie mij hebben afgeleerd?', zo zou je zijn vragen aan ons adres kunnen samenvatten.

Terecht constateert Yoo, dat er sinds 1990 veel veranderd is in onze kerken. De verscheidenheid is duidelijk toegenomen. Er wordt vaker dan vroeger in berust dat broeders en zusters kerklid worden in een naburige gemeente, omdat die gemeente beter bij hen past. Hier en daar wordt inderdaad beweerd, dat wij een modaliteitenkerk geworden zijn. Mijn eigen ervaring is dat ik in elke plaatselijke gemeente welkom ben om te preken. In een modaliteitenkerk zou dat anders zijn.

Vrijwel alle gereformeerde organisaties hebben gebroken met het kerkgebonden lidmaatschap. Yoo heeft gelijk: zij zijn van karakter veranderd. Er wordt veel intensiever samengewerkt met leden van verschillende kerken, in scholen en organisaties. Ook is er meer toenadering tot andere kerken.

De invloed van de evangelische beweging valt niet te ontkennen. Een Opwekkingslied zingen tijdens een kerkdienst was in de jaren tachtig ondenkbaar. Nu organiseren wij 'praise-avonden'. Er waren toen al discussies over de bijzondere gaven van de Heilige Geest. Maar een gereformeerd mens moest het niet in zijn hoofd halen in tongen te gaan spreken. Het gebeurde bijna nooit dat iemand zich liet overdopen. Nu komt het in 'de beste families' voor. De grote waarde van Gods verbond met de gelovigen en hun kinderen en van de kinderdoop als verzegeling daarvan zit kennelijk veel minder tussen de oren (en in het hart). Persoonlijk zie ik niet elke verandering als een verbetering, maar evenmin als een teken van verval. Wel kan ik me goed voorstellen dat Yoo er met verbazing naar kijkt en zich er vreemd onder voelt.

Zijn minder sterke punten

Tegelijk is er wel iets af te dingen op zijn waarnemingen en zijn analyse. Als voorbeelden van evangelische invloeden noemde hij vooral het ontstaan van modaliteiten binnen de kerk en

de veranderingen bij de gereformeerde organisaties. Maar modaliteiten zijn niet typisch evangelisch. Je had ze vroeger in de Nederlands Hervormde Kerk en nu binnen de Protestantse Kerk. Ook binnen de Rooms-Katholieke Kerk kun je ze aanwijzen. Voor evangelischen is eerder typerend dat zij weinig verscheidenheid binnen hun gemeenten accepteren. Zij stichten gemakkelijk verschillende gemeenten en groepen naast elkaar. Een paar jaar geleden sprak ik met een evangelische collega over de moeilijkheden in mijn eigen gemeente, die van Kampen-Noord. Hij antwoordde iets als: wat is eigenlijk het probleem? Waarom gaan jullie niet gewoon uit elkaar en vormen jullie niet twee gemeenten?

Evangelische christenen worden soms verwelkomd als volwaardige leden van onze organisaties. Toch zijn interkerkelijke organisaties geen specifiek kenmerk van evangelicalisme. Voor de Vrijmaking waren de christelijke organisaties in de gereformeerde wereld ook niet kerkgebonden. Dat had inderdaad te maken met een andere visie op de kerk, namelijk die van Abraham Kuyper. Maar je kunt toch moeilijk zeggen dat Kuyper evangelisch was.

Ook bij Yoo's beschrijving van de jaren tachtig zou ik een paar kanttekeningen willen plaatsen. In die tijd waren er soms al heftige discussies over het kerkgebonden lidmaatschap van gereformeerde organisaties. Politieke samenwerking was een onderwerp dat aan de orde kon komen in gesprekken met een kandidaat op wie men een beroep wilde uitbrengen.

Ik was zelf student aan het begin van de jaren tachtig. Vanaf 1987 werkte ik als docent aan de TU. Eén van de dingen die ik mij uit die tijd herinner, is het grote aantal studenten dat over-

echt bijbels of gereformeerd is en wat niet. Ik moest meedenken en meebewegen. Daardoor voel ik me geen vreemde in onze kerken. Ook al ben ik niet onverdeeld gelukkig met alles wat er veranderd is.

Zijn vraag aan ons

Yoo raakte gefascineerd door wat hij in de jaren tachtig leerde en zag. Hij kan niet alles volgen wat er sindsdien veranderd is. Dat is heel begrijpelijk voor iemand die in 1990 vertrok en dus in veel mindere mate kon meedenken en meebewegen.

Toch is het verkeerd zijn kritische vragen om die reden aan de kant te schuiven. Dat zou een hooghartige houding zijn, die ons bepaald niet past. Wij hebben immers zelf nooit gearzeld

wij moeten in de spiegel durven kijken

kritische vragen te stellen aan buitenlandse kerken. Alleen daarom al verdient Yoo het beluisterd te worden, zeker nu hij ons bevraagt vanuit datgene wat hij van onszelf geleerd heeft.

Je hoeft niet alles met hem eens te zijn. Ik heb zelf net gezegd dat ik wel iets wil afdingen op zijn analyse. Maar wat blijft dan staan als het centrale punt waar Yoo ons mee confronteert?

Voor mij heeft dat te maken met deze vraag: waarom ervaart Yoo de veranderingen onder ons als een duidelijke verzwakking van onze gereformeerde identiteit?

Want het is één van tweeën: of hij heeft gelijk als hij denkt dat de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) water in hun gereformeerde wijn doen; of hij ziet het veel te zwart, maar dan moeten wij hem dat ook kunnen uitleggen (al zal dat

enige moeite kosten).

Op dit punt moeten wij in de spiegel durven kijken die hij ons voorhoudt. Daarbij helpt het niet alles te zetten op de ene noemer van gereformeerd of evangelisch. Bij sommige veranderingen heeft het zin die vraag te stellen, bij andere niet. Als, bijvoorbeeld, de openstelling van gereformeerde organisaties een verantwoord stap geweest is, dan moeten wij dat vanuit onze gereformeerde principes kunnen uitleggen, los van de vraag of het nu met evangelisering te maken heeft of niet. Wij hoeven Yoo niet duidelijk te kunnen maken dat er bij ons geen enkele achteruitgang te bespeuren valt. Wij moeten hem wel duidelijk kunnen maken dat onze gereformeerde identiteit ons nog net zo dierbaar is als twintig jaar geleden. En dat wij bij alle veranderingen verder willen gaan in hetzelfde spoor.

ook de prachtigste visie wordt door gebrekkige mensen verwoord

spannen of depressief werd (veel meer dan nu). Dat kon natuurlijk heel verschillende oorzaken hebben. Het is veel te simpel om het alleen maar te wijten aan een te strenge opvoeding. Of aan een jeugd in het beschermde milieu van gereformeerde school en kerk. Maar het laat wel zien, dat er ook bij de toenmalige visie op verbond en kerk ongelukken konden gebeuren. Ook de prachtigste visie wordt door gebrekkige mensen verwoord en in praktijk gebracht.

Een volgende generatie heeft een scherp oog voor de zwakke plekken. En dus gaan jonge mensen kritische vragen stellen. Dat is in de kerk altijd zo geweest. Of als het niet zo was, was dat geen goed teken. Ik vond het soms bepaald niet aangenaam met die vragen van de volgende generatie geconfronteerd te worden. Maar zij hadden gelijk dat zij ze stelden. Het dwong mij me opnieuw te bezinnen op wat nu

Zijn les voor ons

Verder gaan in het gereformeerde spoor betekent niet dat je niets van evangelischen kunt leren. Volgens Yoo kunnen wij zelfs veel van hen leren. Dat kan, omdat een echte gereformeerde identiteit geen doel op zich is. De waardevolle elementen van de gereformeerde traditie mogen wij niet koesteren als een eigen specialisme, louter en alleen om ons daardoor van andere christenen te onderscheiden. Wij zijn juist gereformeerd geworden, omdat wij niets anders wilden dan achter Jezus Christus aan gaan. Wij wilden blijven bij Gods Woord, de Heilige Schrift in haar volle breedte. En dat Woord wilden wij tot gelding brengen in heel het leven, niet alleen in de kerk, maar ook in de staat en de maatschappij.

Bij zo'n echte gereformeerde identiteit horen twee dingen die ik speciaal naar voren wil halen. Allereerst: juist omdat het bij gereformeerd-zijn niet gaat om de specialiteit van onze voorkeur, is echt gereformeerd echt katholiek. Je kunt niet gereformeerd zijn zonder dat de eenheid van de kerk je ter harte gaat. De toegenomen verscheidenheid kan een teken van verzwakking zijn. Het kan ook zijn dat het

beter tot ons doorgedrongen is, dat je alleen kerkelijk uit elkaar mag gaan als het echt niet anders kan. Als dat de reden is, is de toegenomen verscheidenheid winst.

In de tweede plaats: bij gereformeerd-zijn hoort een sterk besef van eigen onvolkomenheid. Ook dat zal collega Yoo van harte met mij eens zijn. Maar dat betekent tegelijk dat je nooit helemaal tevreden kunt zijn met hoe de kerk op een bepaald moment is. Er moet altijd ruimte voor reformatie en dus voor verandering zijn. Een kerk die zich niet ontwikkelt, is niet gereformeerd.

Een kerk die eigen onvolkomenheid beseft, is graag bereid goede dingen van anderen te leren. Van Koreanen en van evangelischen. Dat kan samengaan met het besef dat wat de evangelische beweging te bieden heeft de gereformeerde traditie niet kan vervangen. Ik ben dankbaar dat Prof. Yoo ons daar weer bij bepaald heeft.

Prof. Dr. Gert Kwakkel doceert Oude Testament aan de Theologische Universiteit te Kampen.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. dr. B. Kamphuis, coördinator
'Achtergronden'

EINDREDACTEUR:

Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, coördinator 'Meditatief',
Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel,
Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven'
en 'Wandelen met God',
Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert, coördinator
'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en
onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst',
Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen
naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk
en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek
'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3653537.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient
1 maand voor aanvang van het nieuwe
abonnementsjaar schriftelijk of per
e-mail te geschieden (voor 1 december)

Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-
rom verkrijgbaar bij de Chr.
Blindenbibliotheek voor blinden
en slechtzienden.
Tel. (0341) 565499.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Vrij na de vakantie

“U bent geroepen om vrij te zijn.

Laat u leiden door de Geest, dan bent u niet gericht op uw begeerten.

De vrucht van de Geest is liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing.”

Galaten 5:13,16,22,23

A.M. de Hullu ■

Na de vakantie

Hoe houd je het goede gevoel van de vakantie, het ‘vrije’ vast als je weer thuis bent? Een paar jaar geleden zat ik voor de tent een paar tips te lezen in een Frans tijdschrift. Begin niet direct met werken of in ieder geval niet te veel. Neem de tijd om terug te denken aan die dingen die de meeste ontspanning gaven en blijf dat zo af en toe doen als je weer thuis bent. Neem dingen mee van je vakantie die je thuis gebruikt, b.v. eten. Houd dat vrije gevoel vast. Het is een cadeau van God.

Ik moest hier aan denken toen in ik Galaten 5 las over de vrijheid die God gunt. Wat je doet en hoe je reageert, laat je niet bepalen door je stemming, je behoeften en je hormonen. Paulus heeft het over ontucht en bras- en slomppartijen, maar ook over rivaliteit en jaloezie. Dat laatste komt voor mij een stuk dichterbij. Kun je ook daarvan vrij worden? Je bent toch niet sterker dan je eigen verlangens en driften?

Cadeau

Ook hiervoor heb ik een cadeau van God gekregen: zijn eigen Geest. Door hem kan ik me laten leiden. Dan ben ik niet vrij in die zin dat ik alles doe waar ik zin in heb. Maar door die leiding word ik juist veel vrijer. Als de Geest me leidt, dan leert hij me God kennen en Christus. Christus komt door de Geest in mij wonen. Met zijn liefde, die alles voor mij over had gaat hij mij steeds meer beheersen. Dan ben ik niet meer mezelf, maar dan woont Christus in mij.

En de vrucht daarvan wordt ook steeds meer zichtbaar in mijn leven: liefde, blijdschap, vrede en nog veel meer. Ik herken Christus daarin. Hij beheerst mij van binnen en dat wordt zichtbaar aan de buitenkant.

Vrij

Gebruik het lijstje bovenaan deze bladzijde eens om naar jezelf te kijken. Zie hoeveel moois de Here in je leven doet en dank daarvoor. Zo werkt Gods liefde in je leven. Misschien zonder dat je het beseft, is hier al iets zichtbaar van het wonder dat je niet zelf meer leeft, maar dat Christus in je leeft.

Kijk ook eens naar wat er bij jezelf ontbreekt aan liefde. Wat houdt je soms tegen om liefdevol te reageren op anderen. Neem juist de wat ontspannen tijd van de zomer om daar eens naar te kijken.

Vat moed om kritisch naar jezelf te kijken.

Je mag dat doen in het vertrouwen dat Christus je wil vergeven. Alle vormen van liefdeloosheid: van diepe haat tot lompeheid en onverschilligheid. Laat tot je doordringen hoeveel Hij je moet vergeven en ook wil vergeven.

Wat verhindert je om geduld te hebben, om blij te zijn met de mensen die God om je heen geeft? Wat bindt je aan die ontevredenheid, die driftige reacties? Ken de Here Jezus, leer hem bevrijdend kennen.

Als laatste noemt Paulus de zelfbeheersing. Het is de zelfbeheersing doordat je Jezus kent en zijn liefde bevrijdend in je werkt. Laat de zomer, een tijd met wat meer vrijheid, vakantie misschien, een tijd zijn om daarin te oefenen. Om ook na de vakantie vrij te zijn.

Ds. Harrie de Hullu is predikant van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn-Zuid.

Bidden vol verwachting

wandelen met God

Een dominee van de Gereformeerde Gemeenten had vijftig beroepen, stond pas in de krant. Hoe vind je dan Gods weg? Ik leg het biddend in de hand des Heren, zei hij, Hij zal mij één van die gemeenten op het hart leggen. Wij zijn dat vaak zo niet gewend. Wij maken onze keuzes veel meer zelf, zeggen we. En ja, dominees moeten nu eenmaal meer vanuit een roeping beslissen. Maar is dat zo? Waarom zou je als christen God buiten allerlei alledaagse dingen houden?

K. v.d. Geest ■

Alles delen met God: echt álles?

Ingrijpende beslissingen, een huis kopen, trouwen, aan een nieuwe baan beginnen, die leg je aan de Heer voor. Maar meer alledaagse of materiële dingen? Koop je zo maar alles wat je wilt, of leg je het aan God voor? Is dat niet zweverig en overdreven?

Maar je kunt het ook omkeren: waarom zou je God daar niet in betrekken? Waarom zou je Hem daar buiten houden? Wat verwacht je van God: die vraag ligt hier achter. Als je bidt, verwacht je dan een antwoord, een teken? Nee, niet direct een stem uit de hemel, die precies zegt wat je moet doen en wat niet. Sommige christenen zijn daar op uit. Het zou mooi zijn als het zo eenvoudig lag. Of juist niet: is het niet veel bijzonderder, dat God ons mensen zoveel eigen verantwoordelijkheid geeft, ruimte om zelf beslissingen te nemen zonder dat je altijd een pasklaar woord van God hebt?

Toch wil ik die vraag niet onderschoffelen: wat verwacht ik van God, als ik bid? Zoek ik ook de stilte om te kunnen luisteren naar Gods stem? De zachte stem van Gods Geest in mij, die me echt dingen op het hart legt?

Hebben wij de aanwezigheid van God in ons leven niet te minimaal gemaakt? God voor op zondag, God voor de crisismomenten in je leven. Kan het er niet makkelijk insluipen: dat je zelfs niet echt iets van God verwacht? We bidden wel, maar doen we dat in de verwachting dat Hij je echt laat zien welke keuzes je moet maken? Dat Hij je echt leidt?

En als iemand dat vertrouwen echt heeft, zetten we daar dan niet al te snel vraagtekens bij: wie zegt je, dat jouw beslissing je door God ingegeven is? Het is waar, je kunt ook te snel zeggen: dit of dat komt van God. Maar net zo goed kun je ook te snel zeggen: ik kan Gods wil niet weten. Ook dat is niet zonder meer waar.

De Geest als voorschot

In Romeinen 8 spreekt Paulus uitvoerig over de vloek over het leven. Heel de schepping lijdt onder zinloosheid (vers 22). Alles en iedereen gaat gebukt onder Gods vloek over deze wereld. Zijn goede schepping is aangetast door zonde en dood. De duivel waart er in rond en het kwaad neemt groteske vormen aan. Olympische Spelen in China over de rug en lijken van onschuldige burgers. Dat is de wereld waarin we leven. De wereld, Gods schepping zucht, gaat eronder gebukt.

En wij dan, vraagt Paulus. Ja, ook wij, zegt hij, ook wij gaan daar onder gebukt. Ook wij dragen een kruis in ons leven. En hij bedoelt eigenlijk: *zelfs wij!* Met andere woorden: dat zou je niet verwachten, wij hebben toch de Geest ontvangen? Zelfs wij die de Geest hebben ontvangen, gaan gebukt onder die gebrokenheid. Ook mensen die leven door de Geest (het eerste gedeelte van Rom. 8) voelen nog veel van Gods vloek over deze boze wereld. En toch heeft God een nieuw begin gemaakt! Het geschenk van de Geest van God is een *voorschot*. Onderpand stond er vroeger: garantiebewijs. De volle rijkdom van Christus kunnen we nog niet ervaren. Toch is wat Hij wel geeft al heel veel: een voorschot, een soort vooruitbetaling!

Je krijgt een erfenis, maar je hoeft niet te wachten tot later, nee, je krijgt nu al een voorschot. En als je bedenkt hoe groot de erfenis is, dan is dat voorschot ook al een heel kapitaal! Gods genadige aanwezigheid, die hoeft je dus niet weg te schuiven, naar een verre toekomst. Die moet je dus ook niet heel klein gaan maken, alsof het eigenlijk nog niets voorstelt. Nee, God wil er nu al zijn in je leven, hier en nu in deze gebroken werkelijkheid. Het koninkrijk van de hemel is in Jezus Christus nabij gekomen. En door zijn Geest is dat rijk er al, je kunt het bin-

nengaan door je aan Hem over te geven. En daarom mag je vol verwachting zijn van wat God geeft. Het rijk van God is nog niet vol-maakt aanwezig. Maar wat er al wel is, is niet niks: Gods Geest, in eigen persoon! Dat is juist een geweldige rijkdom en kracht! Voorschot op de volle erfenis!

Wat mag ik verwachten?

Romeinen 8 maakt wel duidelijk, dat God je geen leven belooft zonder deuken, schrammen en blutsen. Paulus zegt zelfs, dat wij net slach-vee zijn: massaal worden mensen afgeslacht in deze wereld, alsof mensenlevens niets zijn. Geen mens ontkomt er aan, de dood zit je soms op de hielen. Het voorschot dat je van God krijgt, zijn Geest, maakt dat niet direct anders. Als de Geest van God in je woont, ben je nog niet zo maar verlost van je sterfelijke bestaan, van pijn, lijden en verdriet. Maar het is wel een begin, het begin! Het is geen garantie op genezing van ziekten, of herstel van handi-caps. Dat voorschot heeft niet direct te maken met herstel van ons aardse bestaan. Het is wel de verzekering dat God zelf bij je is. Met zijn liefde, met zijn Geest en kracht, in eigen per-son in jouw leven aanwezig!

Daarom zegt Paulus in vers 37: *in dit alles zege-vieren wij glansrijk!* In de oude vertaling: *in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars door Hem die ons heeft liefgehad!* In dit alles: we zijn en blijven als die slachtschapen, kwetsbaar, vat-baar voor lijden en pijn. Maar in al dat leed is Gods liefde bij ons. We zijn als mensen die aan de start van een wedstrijd staan, in de startblok-ken. Maar je weet de uitslag van de wedstrijd al: wij winnen. En dat is dus dat voorschot: dat God zelf bij je is! Nota bene: de grote God van hemel en aarde, die is bij je, in je! Je mag leven in de gemeenschap met God zelf! Intiem zijn met Hem! En dat nog wel midden in dat gebro-ken bestaan!

God is er, hier en nu. Dat is dat 'voorschot'. Maar dat stelt je verwachtingen dan wel bij. Want dan ben je niet allereerst gericht op wat God allemaal wel niet geeft aan zegeningen en cadeautjes. Nee, dan raak je steeds meer gericht op *Hem zelf!* Wat verwacht ik van God? Ik moet mijn verwachtingen bezien vanuit de vraag: is mijn verwachting echt op God zelf gericht? Zoals dat verlangen zo prachtig ver-woord is in Psalm 27: "Één ding blijf ik steeds van de HERE vragen, één enkel ding dat heel mijn hart begeert: om in zijn tempel al mijn levensdagen *bij Hem te zijn, te wonen bij mijn HEER!*"

En daar gaat het om: om dat verlangen. Dat openstaan voor, je uitstrekken naar God zelf, die je hart wil vervullen. God wil met zijn liefde bij je naar binnen. Als een bruidegom wil Hij het hart van zijn bruid veroveren. En die bruid, die hoeft daarvoor maar één ding te doen: haar hart voor die liefdevolle aanwezigheid openen, zich aan Hem gewonnen geven. Gewonnen geven: dat heeft te maken met

strijd. Als wij Gods liefdevolle aanwezigheid in ons niet echt kennen en ervaren, komt dat dan niet doordat we ons ervoor toesluiten? Ons niet aan Hem gewonnen durven geven? Je kunt daar allerlei redenen voor hebben, vaak ook onbewuste. We hebben vaak dikke muren om ons hart gebouwd. Die intieme aanwezigheid van God in je, daar verzetten we ons vaak tegen. Het is te bedreigend, te allesomvattend. Dan moet ik mezelf uit handen geven aan Hem. Mijn trotse hart verzet zich daartegen. Maar waarom ben ik daar toch zo bang voor! Ik mag zo maar mijn Bruidegom Jezus in de armen vallen! En ontdekken, hoe veilig ik dan ben!

En als ik dat doe, vallen die barrières ook van-zelf weg. Dan is die akelige afstand er niet meer, die gereserveerdheid van mij. Dan wil ik alles, echt alles met Hem delen. En ik raak erop gericht zijn stem te horen, de zachte fluistering van zijn Geest in mijn hart. Dan word je een mens die luisterend door het leven gaat, alert op de fingerwijzingen van God. Dan zie je zelfs zijn hand in je leven!

Is dat niet een basishouding voor elke christen? Dat je je zo laat leiden in beslissingen, in keu-zes, in je strijd tegen zonde en duivel? En zou-den we daar ook niet wat minder argwanend tegenover moeten leren staan? Nee, dat ont-slaat je niet van je verantwoordelijkheid. En je moet ook nederig blijven: je kunt je vergissen, je blijft een mens met ook andere stemmen in je. Ook die van de oude mens, die erop uit is alles in je eigen straatje te passen. Je komt ze tegen, van die mensen die nu van God de bood-schap hebben gekregen dat ze dit of dat moe-ten gaan doen. Ze weten het zo zeker! En ze geven zo maar alles op om dat ene te volgen. Maar anderen om hen heen zien ook andere motieven. Er blijft veel 'vlees en wereld' in ons. Maar sla daarmee niet gelijk dat andere neer. Dat Gods Geest je wijsheid kan geven, zoals God zelf beloofde (Jakobus 1:5). Dat Hij je woorden ingeeft uit de Bijbel, die je verrassend kunt toepassen op een situatie of persoon. Noem het gerust een gave, een profetische ingeving. Gods leiding, zijn liefdevolle hand die je in de rug duwt, je steunt, stimuleert. En leg het dan ook aan andere vertrouwde christe-nen voor, maak er niet jouw exclusieve ding van, want dan ga je er mee aan de haal, er mee op de loop. Samen in de gemeenschap van gelovigen mag je al biddend zoeken naar wat God wil.

Zo kan Hij aanwezig zijn in je leven. Midden in een wereld van gebrokenheid die je ook zelf aan de lijve ondervindt, ervaar je dan zijn lief-devolle leiding en genadige aanwezigheid. De Geest als voorschot: al een stukje hemels leven op aarde. Waar je je naar mag uitstrekken, waar je van mag proeven en genieten. Waarvan je de smaak te pakken mag krijgen.

Ds. Klaas van den Geest is predikant van de Gerefor-meerde Kerk te Hengelo.

‘M/V in de kerk’

achtergronden

Binnen de Gereformeerde Kerken (v.) verscheen een synoderapport onder de naam ‘M/V in de kerk’. Oorspronkelijk zou het heten ‘Vrouw in de kerk’. Het onderwerp werd breder getrokken. Zo veranderde de naam tot ‘M/V’. Het rapport beschrijft kerkelijke uitspraken over de rol van vrouwen in de kerk.

Weinig aandacht is er voor wat de Nederlandse Geloofsbelijdenis uitsprak, terwijl onze NGB de rol van mensen bekijkt vanuit verlossing en kerk. Bovendien komt daardoor de scheiding van kerk en samenleving niet tot haar recht. Meer aandacht daarvoor alsook voor het Schriftgebruik waarvoor de kerk in de belijdenis koos, lijkt me niet overbodig. Maar eerst iets over de context waarin de NGB sprak.

L.J. Joosse ■

Simpele rolverdeling?

Weet u het nog? Portugese en Spaanse mannen waren voorheen bepaald niet gecharmeerd van Nederlandse vrouwen. Voor het gemak schrijf ik: ‘Nederlandse’ vrouwen, ook al bestond Nederland nog amper. Allerlei eizinnige gewesten gingen toen in de lage landen nog hun eigen gang. Maar iets deed Zuid-Europeanen de bevolking van Nederlandse gewesten over één kam scheren: het vrijpostige gedrag en de rol van vrouwen. In handel en bestuur deden zij volop mee, voerden soms het hoogste woord. Dat waren onze zuiderburen niet gewend. Hun vrouwen kenden zwijgplicht waar mannen in discussie gingen, ze waren aan huis gebonden om bescheiden en liefvallig man en kinderen te behagen.

Nederlandse mannen raakten in hun Braziliaanse kolonie nogal eens verliefd op zorgzame, zachte en welgevormde Portugese dames. Caspar van der Ley vormde geen uitzondering toen hij een Portugese in zijn armen sloot. De beroemde Braziliaanse familie Wanderley is nog vandaag bewijs van zijn historische huwelijkskeus. Onder Nederlanders was het toen normaal dat vrouwen in herbergen en kroegen evenveel bier dronken als mannen en even luidruchtig waren. Zij mengden zich volop in mannengesprekken en klommen op tot hoge maatschappelijke posities, niet alleen bij vorstenhuizen, ook in de handel. Initiatiefnemer van de West-

Indische Compagnie Willem Usselinckx vond in Zeeland vrouwen veel te ‘bazig’. Misschien dacht hij aan de moeder van Johannes Basseliers die in Middelburg haar ijzerhandel goed op orde had en forse welstand genoot. In ijzerhandel en kanonnenindustrie was toen grofgeld te verdienen. Johannes werd later dominee in Suriname en liet zijn plantage door zijn vrouw besturen. Na zijn overlijden bleek vrouw Basseliers een van de grootste suikerproducenten in Suriname (1670-1700). Een ander voorbeeld: om als ziekentrooster of predikant naar West-Indië te worden uitgezonden, was vaak toestemming van de vrouw nodig. Stemde vrouwlief niet in, dan ging uitzending niet door!

toch, in de kerk heerste een andere rolverdeling

Kortom, het zou al te simpel zijn te denken dat vrouwen in ‘Nederlandse’ situaties destijds steeds een bescheiden en ondergeschikte rol speelden.

Toch, in de kerk heerste een andere rolverdeling. Dat willen we kort belichten. Dan komen we vanzelf bij een paar geloofsartikelen van onze Nederlandse Belijdenis en het Bijbelgebruik waarop men zich toen baseerde.

Kerk en overheid onderscheiden

De opbouw van de NGB is in dit opzicht veelzeggend. In haar artikelen gaat het maar niet om een willekeurige of toevallige optelsom van afzonderlijke bijbelgegevens. Nadat de Here Jezus als onze enige Middelaar en Hogepriester breedvoerig wordt beleden, komt de kerk in beeld. Dat wil zeggen: functie en taak van de kerk. Vandaaruit wordt nog gesproken over het ambt van de overheid.

Om bij dat laatste te beginnen: nadrukkelijk wordt in art. 36 gesteld dat de overheid niet de taak heeft om het kwaad, het onheil in de wereld te overwinnen. Zij heeft de zonde (slechts) te *beteugelen*, te bedwingen. Eerder was al gezegd dat juist de kerk de taak heeft om mensen en volken tot bekering te brengen en de zonde te overwinnen. Zo herhaalt de NGB nog weer kort in art. 36 dat zonde en valse religie publiek moeten worden overwonnen, uitgeroeid. De overheid heeft dit aan de kerk over te laten. Overheidsambt is het de kerk ruimte te verschaffen voor deze verbale uitroeiing van afgoderij en bijgeloof door verkondiging. Zo is er scherp onderscheid of scheiding tussen kerk en 'staat'.

Dat is ook vandaag actueel. De (onder)scheiding van taken of ambten van kerk en overheid betekent dat de kerk haar eigen wetten en organisatie heeft of houdt. Zo kan het gebeuren dat de kerk haar eigen leefregels voor huwelijk en echtscheiding maakt; de kerk blijft een eigen leefgemeenschap. Overheidswetten en kerkelijke leefregels vallen niet samen waar overheden Gods geboden niet (meer) honoreren. Het onderscheid tussen kerk en 'staat' of samenleving heeft ook gevolgen voor de rol van mannen en vrouwen. De rol van vrouwen kan niet zomaar van de maatschappij worden overgeplant, of met die in de kerk worden vergeleken.

Messiaanse kerk

De NGB is ook duidelijk over karakter en functie van de kerk. Christus is de enige Middelaar en Hoofd van de kerk. Maar Hij maakt de kerk tot zijn instrument van bekering en redding van de wereld. In art. 28 NGB belijden we deze messiaanse functie: de kerk is heilsinstantie, verkondigster van verlossing. Niet de overheid, maar de kerk moet mensen en volken tot bekering brengen in naam van Christus Jezus. Zo vervolgt de NGB in de artt. 30-32 breedvoerig over de ambten in de kerk. Vanuit het heilskarakter van de kerk, haar eigen functie, worden de ambtsdragers neergezet. Ook al is Christus haar enige Hoofd, toch schroomt de belijdenis niet over ambtsdragers te spreken als regeerders, in de zin van 'hoofden'. Het is hun hoofdverantwoordelijkheid, hun eerste in het ooglopende taak, om redding te brengen en verlossing te bedienen, te borgen. Welnu, de verhouding van Christus tot zijn gemeente als Hoofd van zijn lichaam of bruid,

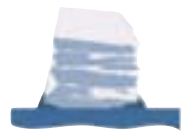
weerspiegelt zich in de rol van ambtsdragers en hun relatie met de gemeente. In art. 32 NGB komt dat zelfs tot in de woordkeus tevoorschijn. Welbewust wordt de rol van ambtsdragers als *manlijke* taak aangeduid. De regeerders van de kerk wordt de opdracht toegekend tot 'instandhouding van het lichaam', zoals Christus als Hoofd zijn lichaam in standhoudt. Wat Christus als Hoofd, als de beloofde man (Gen 3:15) doet, weerspiegelt zich in positie en taak van ambtsdragers. In art. 32 NGB stond/staat immers dat Christus regeerders geeft "tot onderhoudinghe des lichaems der Kercke".

althans: in alle dingen die naar Gods wil zijn

Dit confessionele en functionele spreken over 'hoofd' of man zijn in de kerk (!) blijft klinken in het huwelijksformulier en zodoende ook bij elke huwelijksbevestiging in de gemeenschap van de kerk. De gelovige man zal beloven zijn gezin 'te onderhouden', terwijl de bruid zich onderwerpt aan zijn hoofdverantwoordelijkheid om haar redding en geloof te borgen. Zij zal zich aan zijn leiding overgeven, althans: *in alle dingen die naar Gods wil zijn*. Zij hoeft zich niet zomaar aan haar man te onderwerpen. Het betreft niet maar een sociale onderschikking, het is ook geen kwestie van macht, het gaat om het kader van heil en redding. Zo heeft de man zijn vrouw leiding te geven, haar leven in stand te houden. Zo houdt Christus zijn gemeente in stand door het zaad van Gods belofte, het zaad van het evangelie. Gelovige mannen weerspiegelen Christus' leiderschap zolang zij op die manier zich ordelijk gedragen. Zeker mannen hebben in het bijzonder in de kerk de redding te borgen van Christus' lichaam, de gemeente. In de kerk gaat het geheel anders toe dan in de samenleving. Want het gaat daar om verlossing en Gods eeuwige rijk. Haar messiaanse karakter en functie stempelde de rolverdeling van mensen in de kerk, ook al golden er eeuwen geleden andere maatschappelijke verhoudingen tussen mannen en vrouwen. Kerkelijk werd het bijv. in het gewest Groningen, Stad en Ommelanden, een soort vuistregel dat de oudste zoon theologie ging studeren om predikant te worden, terwijl een vrouw met een beetje geldingsdrang in de kerk (kerk)muziek beoefende en o.a. organist werd. Zo valt te denken aan Vrouwe Ripperda die zich 'bazig' liet gelden achter het orgel te Winsum-Obergum om iedereen publiek te bewijzen dat ze koos voor de Reformatie. Ze wilde luid en duidelijk daarin haar stem laten klinken.

Schriftvisie

Zijn kerkvisie ontleende men aan de Schrift. Maar - zo is de vraag - waren er ten tijde van de Dordtse synode, de definitieve acceptatie van

de NGB, dan maatschappelijk en ook kerkelijk niet meer functies te noemen dan die van predikant, ouderling en diaken?

Een breder spectrum aan functies was toen inderdaad praktijk. Voorlezers, voorzangers, schoolmeesters en ziekentroosters om maar wat te noemen, waren kerkelijke functies. Koster, kerkvoogd en organist waren overheidsbaantjes. Ondanks deze verscheidenheid aan kerkelijke en maatschappelijke functies beperkte de NGB zich tot ambten in drie soorten. Niet alles werd toen confessioneel benoemd en vastgelegd. Ook over classes en synoden staat er niets in de NGB. Waarom dan deze drie ambten wel genoemd? Zoals gezegd, deze werden direct uit de Schrift afgelezen.

De Bijbelse geschiedenis in het Oude en Nieuwe Testament, zoals in Handelingen, werd als maatgevend opgevat en werd tegelijk vereenzelvigd met de kerkgeschiedenis, alsof het een één op één relatie betrof. Wie het gebruik van de tekstverwijzingen in de NGB nagaat, kan dat niet over het hoofd zien. Wat over Israël staat geschreven, werd op de kerk overgebracht. Wat de apostel Paulus over de gemeente schreef, werd toegepast op gereformeerde kerken. Juist in dit gebruik van de Schrift lag een diepgewortelde keus. Dat bracht mensen destijds tot gegevens die we in de NGB aantreffen als richtinggevende uitspraken van ons verleden.

Kortom, het Schriftgebruik en vereenzelviging van Bijbelse geschiedenis en kerkgeschiedenis bepaalde de rol

van ambtsdragers en de relatie van vrouwen tot het ambt in de kerkelijke samenleving. Het werd gevat door confessioneel, namelijk messiaans kerkbesef. Deze erfenis is nog steeds het doordenken waard en verdient het doorberekend te worden ten behoeve van de inrichting van Christus' kerk van alle tijden en plaatsen zoals ten aanzien van de rolverdeling van mannen en vrouwen in de kerk. Deze confessionele invulling van de ambten, de scheiding van kerk en samenleving en de binding daaraan pleiten, dunkt me, niet voor een openstelling van de drie ambten voor vrouwen die zich overigens historisch op velerlei wijzen in de kerk hebben laten gelden.

Ds. Leendert J. Joosse is predikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-West.

Enige literatuur:

J.N. Bakhuizen van den Brink, *De Nederlandse Belijdenisgeschriften*, Amsterdam 1976, 129v. (sub art. 32).

C.R. Boxer, *De Nederlanders in Brazilië*, Amsterdam 1993.

N. H. Gootjes, *The Belgic Confession: Its History and Sources*, Grand Rapids 2007.

W.J. Formsma, *Geschiedenis tussen Eems en Lauwers*, Assen 1988.

L.J. Joosse, *Geloof in de Nieuwe Wereld*, Kampen 2008, J.A.G. de Mello, *Gente da Nação*, Recife 1996.

MOOIE RAMEN

vertrouwd verzekerd

Je hebt met specialisten te maken.
Dat merk je in alles.

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

Gereformeerde ontwikkelings-samenwerking

“Ga dan op weg en maak alle volken tot mijn leerlingen, door hen te dopen in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, en hun te leren dat ze zich moeten houden aan alles wat ik jullie opgedragen heb.”

Matt. 28:19,20a

“Laten we dus, in de tijd die ons nog rest, voor iedereen het goede doen, vooral voor onze geloofsgenoten.”

Galaten 6:10

H. van Leeuwen ■

Deze twee teksten uit de Bijbel inspireren Christenen overal op aarde om het evangelie te verkondigen en daarbij de daad bij het woord te voegen. Het is goed om mensen te vertellen over de genade en verlossing die God wil geven, en daarbij past het om aandacht te hebben voor de dagelijkse noden. Wat is er mooier dan het goede te doen voor alle mensen, om te beginnen voor hen die wij herkennen als geloofsgenoten?

Vanuit onze Gereformeerde Kerken in Nederland zijn mensen wereldwijd actief. De Gereformeerde Kerken vrijgemaakt hebben een aparte kerkelijke organisatie voor dit soort werk: ZHT/DVN¹. Over de crisis die deze kerkelijke organisatie doormaakt, schreef Dr. Ad de Bruijne in *De Reformatie* onder de titel *Crisis in de zending: een ontdekkende spiegel*². Hij reageerde hiermee op de EO-documentaire ‘Missionary, go home’ (over vastgelopen zendingswerk in Irian) en het gedwongen vertrek van door de Gereformeerde Kerken uitgezonden werkers in Congo als gevolg van vertroebelde verhoudingen met de kerken daar.

Christenen in Afrika hebben erover nagedacht hoe zij de samenwerking ervaren. Op 4 april 2008 werd het boek *From Our Side*³ gepresenteerd, onder meer als vrucht van bezinning op ontwikkelingssamenwerking welke gefaciliteerd werd door het International Institute for Development and Ethics (IIDE).

De vraag is: wat is karakteristiek voor christelijke ontwikkelingssamenwerking en welke rol zou een gereformeerde kerkelijke achtergrond daarbij moeten spelen?

Wat exporteren we?

Ik citeer eerst een paar gedeelten uit het artikel van De Bruijne. Hij heeft het over de verhouding tussen de Westerse landen en andere gebieden in de wereld en komt dan op het begrip ‘kolonialisme’, als oorzaak van veel conflicten. “Maar kolonialisme heeft ook een positief gezicht gehad. Aan het besef van eigen superioriteit verbonden

zich dan oprecht meegevoel en echt gemeente betrokkenheid ten opzichte van andere volken en culturen. Je gunt ook hen het niveau waarop je zelf leeft.” Dat heeft, ondanks de goede intentie, een groot risico. “De wereld wordt gelukkig als onze vrijheid en democratie, samen met onze tweedehands soapseries en afgedankte mobieltjes, overal verspreid raken.” U begrijpt, deze mening deelt De Bruijne niet. Met zulk idealisme heeft men zelfs oorlogen gerechtvaardigd.

Ook als kerkgemeenschap moeten we ons bewust zijn van wat we exporteren als we de wereld intrekken. “Er bestond de neiging om de Nederlandse kerkgeschiedenis (ook die uit de 20e eeuw tot en met de Vrijmaking en verder) én de Nederlandse theologie op wereldschaal onmisbaar te vinden. (...) Ook de ‘kerkkwestie’ werd uit de Nederlandse context zomaar overgeplant naar andere landen.” Het lijkt erop “dat daarmee de vrijheid van het evangelie om zich in elke context zelf door te zetten, is beperkt.”

Als je iets wilt betekenen voor je medemens, ga je er naartoe en dan: aan de slag. De vraag is alleen wie er aan de slag moet. “Het evangelie kan veel beter verspreid worden door mensen uit een bepaalde cultuur of samenleving dan door ingevlogen mensen van elders, bijvoorbeeld uit Nederland. (...) Als het maar enigszins kan, is het toch beter wanneer locale docenten die taak vervullen, zelfs als ze in bepaalde opzichten veel minder in huis hebben.” Zij hebben namelijk geen last van een cultuurkloof, zoals wij die wel ervaren. Dat vergt van een uitgezondene veel aanpassing; De Bruijne spreekt van offers die gebracht moeten worden. “Vrij gemakkelijk wijzen we in dit verband op Paulus, die volgens de Bijbel de Joden een Jood, en de Grieken een Griek werd. (...) Paulus bedoelt het inderdaad als een algemeen beginsel voor de evangelieverkondiging. Dat merk je als hij het heel radicaal verwoordt: ‘voor allen ben ik alles geworden’.” (citaten uit genoemd artikel in *De Reformatie*, pag. 524, 525 en 526).

From our side

Bekijk het vooral van 'hun' kant. Terecht wordt tegenwoordig veel meer nadruk gelegd op samenwerking dan op (eenzijdig gerichte en bepaalde) hulp. In het verleden is maar al te vaak, met heel goede bedoelingen, vanuit een koloniale of paternalistische houding hulp geboden op een manier die paste bij ons westerse perspectief. Daarbij werd nauwelijks de vraag gesteld hoe dat fungeerde bij die ander, in zijn leven en cultuur.

In *From our side* wordt een vergelijking gemaakt tussen ontwikkelingssamenwerking en medisch handelen.⁴ Een arts dient rekening te houden met de eigen verantwoordelijkheid van de patiënt. Dus moet hij niet een paternalistische houding aannemen en van de patiënt verlangen dat die hem blindelings volgt, omdat de dokter wel zal weten wat goed voor hem is. Medici werken vanuit het ethisch besef dat ze hun patiënt serieus moeten nemen. Zo moet 'het Westen' de mensen elders in de wereld serieus nemen. Dit betekent dat jij de verantwoordelijkheid niet overneemt maar laat liggen bij de mensen over wiens leven het gaat, dat je vertrouwen geeft aan de mensen die je wilt helpen, aan wie je kansen wilt bieden. Je loopt daarmee een risico: ze gaan het misschien wel anders doen dan jij bedacht had. Maar neem hen serieus!

Educatieve toerusting en economische ondersteuning

Zoals gezegd: het is al geruime tijd niet meer gebruikelijk om te spreken van ontwikkelings*hulp*. Die term gaat te veel uit van 'onze' kant; alsof we vanuit het Westen weten wat goed is voor waar ook ter wereld en we vanuit die kennis en ervaring onze verworvenheden naar elders kunnen transporteren. Het is niet anders dan kolonialisme, waarin de overheerser bepaalt wat goed is voor de onderontwikkelde inboorlingen.

ontwikkeling is altijd een proces dat mede bepaald is door de eigen cultuur en omstandigheden

Men heeft het nu over ontwikkelingssamenwerking, vanuit de overtuiging dat het niet aangaat om te opereren vanuit een vermeende westerse superioriteit. Zo wordt benadrukt dat we erop gericht zijn om samen te werken op basis van respect voor de lokale bevolking, in hun eigen situatie en cultuur en met hun eigen ervaring en deskundigheid. Onderschat het niveau van de Afrikaan niet! Ze hebben daar ook laptops, ze kunnen lezen en schrijven, ze hebben over hun eigen situatie nagedacht. Natuurlijk, vanuit ervaring en inzichten die wij hebben opgedaan kunnen we veel met hen delen. Maar hun cultuur is van hen en daarom voor hen bepalend. We kunnen hen helpen om te reflecteren, we kunnen hun situatie spiegelen aan andere situaties. Dan kan (en moet!) bekering ter sprake komen, net zoals dat voor onszelf aan de orde is. Een verandering, een ommekeer in je leven omdat God dat van ons vraagt. Dat is heel iets anders dan dat we onze

manier van leven en werken aan hen opdringen als de enig juiste manier.

Ontwikkeling is altijd een proces dat mede bepaald is door de eigen cultuur en omstandigheden. Bij activiteiten rond ontwikkelingssamenwerking wordt transformation vaak genoemd als een belangrijk doel van hulpverlening, zowel geestelijk als materieel. Die transformatie moet niet als einddoel de westerse situatie hebben, want die past in veel gevallen absoluut niet in het Afrikaanse leven. En dat moeten we ook niet willen.

De Bijbel transformeert

Vanuit christelijke bewogenheid met de medemens wil je meer dan maatschappelijke en materiële hulp bieden.

Veel seculiere organisaties geven hulp op grond van humanitaire overwegingen. Het is goed dat die hulp geboden wordt en de projecten van deze organisaties mogen terecht ook op steun van christenen rekenen. Maar wij willen meer dan dat. Wij willen ook (en misschien wel: vooral) het evangelie brengen aan onze medemens⁵.

Dat is de basis voor werkelijke verandering van het leven, een transformatie die diepe gevolgen heeft. Je kunt zo licht laten schijnen in de duisternis van het heidendom, het geloof verdiepen in de betekenis die het heeft voor het dagelijks leven. Hoe ga je om met conflicten? Doe je dat op grond van oude overtuigingen, waarin stammenstrijd en bloedwraak een belangrijke rol spelen? Bij een oppervlakkige lezing van de Bijbel lijkt het, alsof de God van de Christenen zelf op die manier met conflicten omgaat. "Oog om oog, tand om tand", zo staat in het Oude Testament (bijv. Lev. 24:20). Pas wanneer je ook de vervulling door de komst van Jezus Christus hebt begrepen, ga je inzien dat in een bloedig conflict een dergelijk beroep op de Bijbel niet klopt (zie Matt. 5:38). Dat nieuwtestamentische licht van de Bijbel is hard nodig, voor ons en voor hen. Dan kom je samen verder, in je eigen samenleving en ook in de samenwerking met broeders en zusters van een ander continent. We mogen hen helpen om Gods woorden te leren verstaan voor hun eigen leven, in hun situatie.

Gesteund vanuit de kerk

Hulpverleners afkomstig uit Nederland ondervinden voor hun eigen geloofsleven grote steun binnen de kerkgemeenschap waarvan ze deel uitmaken. In de kerk immers word je gevoed in het geloof. Daar ligt de basis voor de inzichten die je mag verkrijgen, natuurlijk samen met eigen inspanning en in combinatie met wat je elders opdoet. We hebben er oog voor gekregen dat ook buiten ons eigen kerkverband christenen leven die oprecht willen luisteren naar wat God zegt en vraagt. De kerkelijke verdeeldheid geeft blijk van onze onmacht om Gods geboden te volbrengen. Het is bepaald geen 'artikel' om trots op te zijn, om mee te nemen op onze zendingsreizen. Er wordt wereldwijd gewerkt door onze directe broeders en zusters vanuit de kerkelijke organisatie van zending en hulpverlening (ZHT/DVN). Dat werk verdient onze steun, door gebed, support en financiën.

Er zijn hier en daar ook lokale initiatieven. Individuele kerkleden die betrokken raken bij een buitenlandse gemeenschap en daar hun krachten gaan inzetten, soms gesteund door nauwelijks meer dan hun eigen overtuiging en een beetje gespaard geld. Je komt daar ook anderen tegen, soms met een heel andere kerkelijke achter-

grond. Er is veel samenwerking, waarbij kerkelijke eenheid in de thuissituatie soms ver te zoeken is. Dat gebrek aan eenheid lijkt me geen reden om dan in (bijvoorbeeld) Afrika ook maar niet samen te werken. Wat hier verdeelt, hoeft daar niet scheidend te zijn.

Gereformeerde ontwikkelingssamenwerking

De vraag was: wat is karakteristiek voor christelijke ontwikkelingssamenwerking en welke rol zou de gereformeerde kerkelijke achtergrond daarbij moeten spelen? De karakteristiek vinden we vooral in het bijbelse uitgangspunt van de unieke mens. Overal in de wereld heeft God mensen geschapen in een eigen omgeving en met een eigen geschiedenis en cultuur. We moeten die verschillen geen geweld aandoen, vanuit een vermeende superioriteit als westerse mens. Ontwikkelingshulp zal dus altijd moeten gebeuren op basis van respect en in de vorm van samenwerking waarbij eigen verantwoordelijkheid en eigen keuzes voorop staan.

veel belangrijker dan kerkelijke export is werkelijke support bij de lokale ontwikkeling

Het doel van een goede samenwerking ligt in een evenwichtige combinatie van woord en daad: broeders en zusters elders in de wereld helpen om hun geloofsleven te verdiepen én ook om te werken aan een dagelijks bestaan. Dit betekent ook dat de beoogde ontwikkeling de mensen daar verder brengt in hun beeld van de wereld (*worldview*). Waar komt deze wereld vandaan? - het is de unieke schepping van God de Vader. Wat is de oorzaak van allerlei problemen die we tegenkomen? - de diepste oorzaak is de zonde, de ontkenning van onze afhankelijkheid van God. Waar kunnen we perspectief vinden? - uitzicht wordt geboden door het bevrijdend evangelie van genade door Christus en door het werk van de Heilige Geest. Die boodschap is de kern van werkelijke ontwikkeling; onze enige Helper is deze Drie-enige God.

In Nederland zijn er (grote) kerkelijke verschillen tussen christenen, zelfs tussen gereformeerde christenen. In die verschillen gaat het om wezenlijke geloofszaken, bijvoorbeeld rond verbond en doop. De kern van het evangelie mag niet prijsgegeven worden omwille van oppervlakkige eenheid. We moeten dus de kerkelijke verschillen maar niet gaan bagatelliseren. Er zijn echter goede mogelijkheden om het christelijke geloof met de inzichten van de Reformatie uit te dragen, ook wanneer er geen rechtstreekse lijn loopt naar een hoogkerkelijke organisatie binnen een Nederlands kerkverband. Ook meer particuliere initiatieven zijn onze steun door gebed, financiën en daden waard. Het is te wensen dat die initiatieven niet gefrustreerd wordt door dwingende structuren vanuit een beperkte kerkelijke blik. Want veel belangrijker dan kerkelijke export is werkelijke support bij de lokale ontwikkeling.

Vragen

Een paar vragen ter afsluiting en ter overweging.

- Wat is de betekenis van onze Nederlandse kerkelijke geschiedenis en structuur wanneer je elders in de wereld steun gaat bieden aan christenen die daar leven?
- Hoeveel spanning kunnen we verdragen tussen onze westerse inzichten en ervaringen ten opzichte van lokale situaties elders in de wereld?
- Hoeveel ruimte bieden we als vrijgemaakten voor 'particulier initiatief' en welke support willen we daaraan bieden vanuit het kerkverband?

Deze vragen komen bij mij op, als opbrengst van mijn gedachten die ik hierboven onder woorden bracht. Ik ben benieuwd naar antwoorden die gegeven worden; of misschien alleen maar een reactie, want 'het' antwoord bestaat misschien wel niet.

Huib van Leeuwen schreef dit artikel op persoonlijke titel. Hij is voorzitter van het bestuur van Stichting Paulus en in het dagelijks leven werkzaam aan de Gereformeerde Scholengemeenschap Randstad.

Noten:

1. De organisatie van zending en hulpverlening binnen de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt is in drie categorieën in te delen: a. het landelijke Instituut voor Zending, Hulpverlening en Training van de GKv, De Verre Naasten (vandaar de aanduiding ZHT/DVN), b. de regionaal georganiseerde zendende instanties en c. overige al dan niet kerkelijk ingebedde initiatieven, onderdeel van het 'Platform Hulp in het Buitenland' (info uit het Handboek 2008 van de Gereformeerde Kerken in Nederland, pag. 308)
2. Artikel in *De Reformatie* - weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven, 19 april 2008, jaargang 83 nr. 28, pag. 523 - 526
3. *From Our Side* - emerging perspectives on development and ethics, Steve de Gruchy, Nico Koopman and Sytse Stribos (ed.), Amsterdam / South Africa, 2008. Our Side is in dit geval 'het Zuiden'.
4. 'Who will decide? Towards a more balanced donor-recipient relationship', een bijdrage van Prof. Sytse Stribos in *From our side*, pag. 21-31
5. Ik ga hier uit van een situatie waarin christenen vanuit 'het westen' samenwerken met mensen bijvoorbeeld in Afrika, die het evangelie al ontvangen en aangenomen hebben, maar worstelen met vragen over de doorwerking in het dagelijks leven.
6. Ik ben geïnspireerd geraakt door mijn betrokkenheid bij hulpverlening vanuit zo'n particulier initiatief: *Stichting Paulus*, educatieve toerusting en economische ondersteuning; zie www.stichtingpaulus.nl

Tolerantie: 'Als ik nee zeg, zeg ik nochtans ook ja'

Christenen moeten in de wereld zowel herkenbaar en weerbaar als tolerant zijn. Dat is een belangrijke lijn in het nieuwe boek van Dr. Ir. Jan van der Graaf 'Land van minderheden'. De oudvoorman van de Gereformeerde Bond binnen de Nederlands Hervormde Kerk gaf het boek als ondertitel mee 'tolerantie: vraagstuk en waagstuk'. Hoe tolerant kunnen en mogen christenen zijn in de wereld waarin zij leven?

J. Westert ■

Als het puntje bij het paaltje komt, ben ik niet tolerant, stelt Van der Graaf. Leven uit de belijdenis van de heerschappij van Christus heeft twee kanten: intolerantie en tolerantie. 'We kunnen het niet verdragen als Jezus' naam wordt gesmaad, belasterd.' Liefde verdraagt niet dat de goede naam en eer van een geliefde wordt aangerand. Zo bezien is intolerantie de hoogste vorm van liefde! 'Nochtans zijn we in het intermenselijk verkeer tolerant als Jezus niet als Heer wordt aanvaard en beleden.' In tolerantie is dus ook de dimensie van dulden van de bejegening door andersdenkenden besloten. Hoe ga je in de publieke samenleving waar belijders van de naam van Christus een minderheid vormen en andere godsdiensten opkomen, om met dit dilemma? Dat is de spanning die in het nieuwe boek van Jan van der Graaf door klinkt. Er kan geen 'lege tolerantie' zijn. Leven naar het getuigenis van apostelen en profeten staat vaak op gespannen voet met consequent doorgevoerde democratie.

Houtskoolschets

Van der Graaf maakte werk van zijn boek. Hij geeft een houtskoolschets van de positie van christenen in de samenleving door de eeuwen heen. Hij bespreekt hoe de spanning tussen geloof en politiek aan de orde was in het christendom van de eerste eeuwen, in de Middeleeuwen, de tijd van de Reformatie en onze eeuw. Zijn schets geeft een boeiend overzicht van christenen en van de kerk. Hoe hebben zij door alle eeuwen op het vraagstuk van tolerantie gereageerd?

Van der Graaf verbindt dit thema ook met het

lijden om de naam van Christus (194 ev.). Lijden kent een buitenkant en een binnenkant. De eerste Christenen gingen voor de leeuwen, wij delen in de geneugten van het moderne leven en kunnen godsdienst uitoefenen. Er zijn in onze tijd discriminerende tendensen, waarbij christenen letterlijk de spanning voelen tussen de normen van het moderne leven en die van een christusbelijder. Concreet lijden om de naam van Christus blijft beperkt. Lijden heeft echter ook een binnenkant. Die heeft te maken met de wetteloosheid van het leven, het wegzinken van het volksleven aan de heilzame wetten van het Koninkrijk Gods en aan de navolging van Christus. Het diepst lijdt een christen aan de decadentie die zich voltrekt, aan het kwaad van de oeverloze tolerantie in Nederland. Dat lijden aan de onvolkomenheid en ontwrichting van het bestaan vraagt om innerlijke weerbaarheid. In de context van welvaart, consumptiedrift, hedonisme en vrijetijdscultuur zou het grote manco van de christenheid kunnen zijn dat het mankeert aan innerlijk lijden en dus innerlijke weerbaarheid. Niet de ontzuiling is het probleem, maar de ontzieling, zo wordt Van den Donk (WRR) aangehaald als het gaat over de herkenbaarheid van de gemiddelde christen. Van der Graaf vraagt hernieuwde aandacht voor de bijbelse vreemdelingschap.

Theocratische belijdenis

Van der Graaf verantwoordt zich ook over het begrip 'theocratie'. Elke suggestie als zou het 'weren en uitroeien van alle afgoderij en valse godsdienst' (art. 36 NGB) gewelddadigheid

inhouden ten opzichte van andere religies, dient te worden uitgebannen. Hoewel hij een voorstander is van het onverkort handhaven van artikel 36 van de NBG, vraagt Van der Graaf om een ondubbelzinnige explicatie van dit artikel. De theocratische belijdenis dringt Christenen tot getuigenis in de samenleving van de ene Naam, die mens en wereld tot heil is gegeven. De kerk c.q. de gereformeerde christenheid is niet uit op de uitroeiing van welke godsdienst dan ook. Dat neemt niet weg dat de kerk en afzonderlijke christenen de Islam een valse godsdienst moeten kunnen blijven noemen. De kerk bedient zich daarbij slechts van geestelijke wapenen. De schrijver bepleit het christologische element van deze belijdenis te versterken. Hij verwijst hierbij naar de zachtaardigheid en de liefde waartoe Christus in zijn navolging opwekt. In het boek hanteert de schrijver van het begrip 'theocratie', hoewel hij dit als een beladen woord ervaart. Zelf zou hij het graag vervangen door 'christocratie'. Theocratie is geen politiek systeem, theocratie is de belijdenis, het levensbesef dat God regeert over mens en wereld. Dit levensbesef manifesteert zich als christocratie: Jezus Christus is Kurios, Heer over de wereld. Hij heeft een naam boven alle naam (Fil. 2:10,11). Vanuit deze kerngedachte zegt Van der Graaf behartigenswaardige zaken over de plaats van het christelijk geloof in de samenleving en de politiek. Zo stelt hij dat het belijden van de kerk geen gemeenschappelijke viering van christenen, joden en moslims verdraagt. Hij verzet zich tegen de abrahamitische oecumene om de boel bij elkaar te houden, zoals de Amsterdamse burgemeester Cohen verwoordde.

Gevaarlijke klippen

Van der Graaf formuleert klip en klaar de gevaarlijke klippen voor Christenen in een seculiere en multireligieuze samenleving: *isolement of aanpassing*. Uit vrees om geïnfecteerd te worden, trekken Christenen zich terug in het isolement van de eigen groep. Er is de vrees van vermindering van de eigen identiteit in een open samenleving. Die houding heeft impact op de publieke manifestatie van deze kerken en Christenen. Assimilatie (aanpassing) vormt de andere klip. Christenen en kerken geven hun identiteit voor beter, bijvoorbeeld doordat we zeggen allemaal in één God te geloven. Doorvertaald leidt dat tot dialoog zonder getuigenis. Het is daarom dat Van der Graaf dringend oproept tot een pastorale boodschap van de kerk aan andere godsdiensten.

Met waardering heb ik kennis genomen van de opvattingen van Van der Graaf over theocratie en het onverkorte artikel 36 NBG. In onze gereformeerde kring is dit onderwerp bijgezet in het denken over de SGP en haar politieke visie op de taak van de overheid. De aandacht voor een 'theocratische houding' in het publieke domein dreigt daardoor te zeer op de achtergrond te geraken. Van der Graaf geeft de gedachte nieuw elan, die van belang is voor de christenheid als minderheid in een land vol minderheden.

Kerkelijke verscheurdheid

Niet minder boeiend zijn de opvattingen van de schrijver over de kerk en kerkelijke verdeeldheid. De lezer krijgt een goed beeld van de Hoedemakeraanse kerkopvatting van deze voorman van de Gereformeerde Bond. Het *heel de kerk en heel het volk* is een pleidooi voor de *belijdende* volkskerk. Die kerk moet te allen tijde gereformeerd wor-

den van binnenuit. Achter deze woorden gaat een verschil over de leer over de kerk schuil, maar met Van der Graaf deel ik van harte de opvatting van de 'ten hemel schreiende verscheurdheid' van de kerk van Christus, waardoor het Christusgetuigenis wordt verlamd en pleidooien over christocratie geen overtuigingskracht meer hebben, maar slechts meewarigheid oproepen bij degenen die buiten zijn. Van der Graaf noemt eerder vier functieverliezen, omdat de (volks)kerk een minderheid is geworden:

- De meerderheid van het volk heeft geen plek meer in de structuren van de kerk en geen formele relatie met als gevolg, dat de kerk geen natuurlijke entree heeft in gezinnen.
- De kerk verliest haar functie als moeder voor de mensen. De kerk heeft een boodschap van bemoediging voor mensen die de gevolgen van de zonde en de gebrokenheid in een mensenleven met zich meedragen. Die taak kan zij niet ten uitvoer brengen.
- Het volk heeft niet meer de ervaring of het besef van de kerk als volkskerk; de kerk is voor de meerderheid tot een vreemd lichaam geworden. De kerk wordt vanzelf een van de sociale instellingen met een plaats binnen de samenleving, maar niet de instantie die unieke waarden proclameert. De geheel eigen orde van de kerk staat ter discussie.
- In het gat dat ontstond tengevolge de seculiere, post-moderne samenleving en het verdwenen gemeenschappelijk karakter heeft de kerk niet meer de juiste handvatten om met mensen buiten te communiceren en nieuwe cohesie te geven.

Profetische roeping

Jan van der Graaf is niet iemand, die blijft hangen in krampachtig omzien naar het verleden. Dat is onvruchtbaar. Hij pleit voor een herbezinning op de profetische roeping van de kerk en de christenheid. De notie van de goddeloze vraag om een nieuwe missionaire doorvertaling naar de moderne, mondige, maar zondige mens. Daarvoor is ook een bezinning - een nieuwe Reformatie met nieuwe taal - naar binnen (op de kerk) nodig, opdat het belang van het Evangelie van Christus voor heel het volk wordt herontdekt. Geen grote woorden, maar hoge woorden zijn nodig. Dat geldt naar buiten om overtuigend te werken naar andere religies en decadente verschijnselen in de samenleving. Zijn oproep raakt evenzeer de verlamdende werking van de verscheurdheid binnen de kerken. Van der Graaf heeft verslag gedaan van de worsteling van de Christen in zijn persoonlijk leven als gemeenschappelijk van de kerk vandaag in het publieke domein. De schets die hij geeft van het christelijk leven en de presentie van de kerk door de eeuwen heen biedt stof tot nadenken. Zijn oproep is gericht op loutering ten behoeve van innerlijke weerbaarheid en publieke herkenbaarheid, maar ook op publieke manifestatie van de christocratische gedachte. Het is een waarschuwing aan kerken en de christenheid om zich niet op te sluiten in het eigen isolement, of zich te laten verlammen door de fragmentarisering van het christelijk leven.

Jan Westert is redacteur van *De Reformatie* en directeur van ROC Menso Alting.
Reacties: jan@westert.nl

N.a.v. J. van der Graaf, *Land van minderheden*, € 12,50, 160 pag., ISBN 9789058298829, Uitgeverij Groen, Heerenveen 2008

Eerst ff nadenken

Nieuwe technieken vragen dat we nadenken over de vraag: hoe gaan we ermee om. Dat geldt ook voor e-mail. Over de ethiek van e-mail schrijft Theo Boer (universitair docent ethiek in Utrecht) in *Centraal Weekblad*.

T. Groenveld ■

“Het belangrijkste morele probleem heeft e-mail gemeenschappelijk met ander internetverkeer, met name internetfora: er worden soms in korte tijd kwetsende of dubbelzinnige uitspraken verstuurd, die vervolgens tot in lengte van dagen blijven bestaan. Bij het verzenden lijken mails of bijdragen op internetfora nog op een inderhaast gevoerd telefoongesprek, maar bij het ontvangen lijken ze juist op traditionele brieven.

Om met het verzenden te beginnen: de tijd (schrijven, naar de brievenbus lopen) en het geld (de postzegel) die met papieren brieven was gemoeid, vormde een weldadige vertragsfactor voor het geval er emoties of heftige morele overwegingen in het spel zijn. Tussen de ‘geboorte’ van een (boze, opvliegende, controverse) gedachtegang en het moment dat de brief is gepost, liggen veelal uren in plaats van seconden, uren waarin de afzender ruim de gelegenheid heeft om andere bewoordingen te kiezen of de brief toch maar niet te posten. Hoe sneller een reactie, hoe ondoordachter.”

Niet alleen ondoordachte uitingen, maar ook misverstanden liggen op de loer.

“Het kan dus zomaar zijn dat een e-mail of een opmerking op een internetforum mensen boos maakt, simpelweg omdat de klemtoon wordt misverstaan of een grap niet als grap opgevat. Anders dan bij een gesprekje heb je als afzender niet altijd snel genoeg door of een opmerking verkeerd valt en kun je dus ook

niet even een relativiserend grapje maken of een schouderklopje uitdelen.”

Wat op internet staat gaat een eigen leven leiden. Een e-mail of een bijdrage aan een internetforum kan jaren zwart op wit blijven staan, en kan je dus lang nagedragen worden.

“Daar komt nog bij dat het soms moeilijk is om je eigen uitglijders toe te geven en er achteraf excuses voor aan te bieden, je komt het op een forum maar zelden tegen: ‘Mijn reactie gisteren was het gevolg van een dronken bui. Sorry.’ En dan nog: leest iedereen zo’n correctie?”

Wat is de oplossing?

“Zelfbeheersing leren als het gaat om het kiezen van woorden die straks nog jaren zwart op wit staan. Ruzies bij voorkeur niet via de mail uitvechten, maar liever even bellen of bij iemand binnenlopen. Excuses maken, nog voor de zon ondergaat. Boze mailwisselingen snel deleten en ze daarna ook uit je prullenbak verwijderen. En bij internetfora spelregels ontwikkelen en handhaven die moeten voorkomen dat er een onzakelijke sfeer ontstaat waarin mensen nodeloos beschadigd raken.”

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.

PERSBERICHT

Landelijke gebedssamenkomst Gereformeerd Appèl 6 september 2008

‘De hand op de troon’

Voorgangers: ds. A. van Houdt, ds. P.J.H. Krol, drs. G. van Roekel
Muzikale leiding: Peter Sneep
Programma: 19.00 uur, sing-in; 20.00 uur, gebedssamenkomst
Plaats: kerkgebouw De Lichtkring, Laan naar Emiclaer 1, Amersfoort
Info: www.gereformeerdappel.nl of tel. 015-25 65 015

Leusden - Woensdag 30 juli is op 66-jarige leeftijd plotseling overleden ds. Marten Nap. Hij was predikant in Eindhoven, Leusen, Zeist en - na zendingswerk in Oekraïne - in Leerdam. Op 1 december 2006 ging hij met emeritaat.